“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler - 10

Ritler

“Rit” teriminin tanımını daha önce vermiştik ama yineleyelim.

İyi olur. Çünkü daha öncesi okunmamış olabilir. Hatırlanamayabilir.

Genelde rit, bağlanılmış olan yol ve yöntem ya da belli bir amaca uygun olan çalışma sistemidir. Masonlukta bu kavramdan söz edilince, simgesel derecelerin ötesindeki bir yüksek ya da felsefî dereceler dizgesinin varlığı anlaşılır.

«Simgesel derecelerde rit olmaz mı?» diye mi soracaksınız.

Kimilerine göre olur. Ancak simgesel derecelerdeki uygulamalarda “rit” diye bir şey geçmez. Buna karşın bir büyük loca belli bir ritin simgesel derecelerinde çalışmaktaysa, o zaman o ritten söz edilebilir.

Ayrıca, tarihte bazı mason ritleri sadece simgesel derecelerde çalışmıştır, bu da bir gerçek. Başka obediyansların uygulamalarından farklı bir yön seçmiş oldukları için, kendi yöntemlerini “rit” olarak nitelendirmişlerdir. Acele etmezsek örneklerini göreceğiz.

Önce bu işin geneline, daha yaygın olanına bakalım.

■ ■ ■

Bir mason riti, derecelerinin sayısı ve bunlarda masonlara verilen unvan ya da nitelikler bakımından bir diğerinden farklı olabilir. Ancak ritleri birbirlerinden asıl farklılaştıran öğelerin başında benimsedikleri ilkeler gelir. Bunu, her ritin tümü bakımından ritüellerinde yer alan öğretimin genel kapsamı izler.

Bir ritin sırf derece sayısı ve çalışma yöntemine bakılarak niteliği üzerinde bir yargıya varılamaz. Çok sayıda derecesi olması da öğretim kapsamının daha az derecesi olanlara oranla daha geniş kapsamlı olduğunu göstermez. Aşağı yukarı aynı öğretimi kendi ilkeleri doğrultusunda işlemekte olan iki ayrı ritin birinde öğretimin kapsamı daha az sayıda derece kapsamında yoğunlaştırılmış, ötekinde bölünüp daha çok sayıda dereceye dağıtılmış olabilir.

Masonluğun tarihi boyunca ortaya çıkarılmış olan ritlerden büyük çoğunluğu yeterince tutulmamış, kısa bir süre içinde uygulanma olanağını yitirmiştir. Bazıları kendi içinde bölünerek bazıları da birleşerek yeni ritler oluşturmuştur.

Kendi içinde bir değişim sürecinden geçmiş, zamanla yerini adı farklı konmuş bir başka rite bırakmış olanları da vardır.

Sıfırdan yepyeni bir şekilde kurulmuş olanları yok mu sanki? Öylesi de var.

Böylece Masonluğun tarihi boyunca oluşmuş toplam 600 kadar farklı rit adı belirtme olanağı doğar.

Günümüzde varlığını sürdüren mason ritlerinin toplam sayısı ise iki elin parmaklarıyla sayılabilir.

Pek de değil… Biraz daha fazla. Fakat toplamı 20'yi bulmaz. Bu arada İngiliz Masonluğu Sistemi'ndeki çeşitli ileri derece kollarından her biri, -daha sonra görüleceği üzere her ne kadar bu sistemde "rit" sözcüğü pek ender kullanılır ise de- ayrı bir rit olarak sayılacak olursa, o zaman günümüzdeki mason ritlerinin sayısı daha da fazla olur.

Her mason riti kendisinin "asıl" ve "en önemli" hatta "tek doğru ve geçerli" olduğunu ileri sürer.

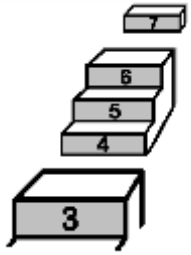
Elbette şu dediğimiz İngiliz Masonluğu Sistemi'ndeki kollar hariç.

Ritlerin bu savını olağan karşılamak gerekir. Çünkü öyle bir savı olmazsa, o rit kendisine yandaş bulamaz.

Kuşkusuz masonların bağnaz olmaması, kendilerini bir başka masonik sistemi yeğleyip izleyenlerden daha üstün görmemeleri beklenir ama her birinin üyesi olduğu kuruluşun uyguladığı sistemi öncelikli tutması da pek doğaldır.

Bu arada belki olmaması gereken ama olduğu da yadsınamayan bir başka gerçek daha var ki, o da şu: Kimi masonlar, aynı anda bir başka riti uygulayan kuruluşun da üyesi olduğu görülebiliyor. Böylece kendilerini tek bir ritin üyesi olanlardan daha üstün, daha donanımlı mı görüyorlar acaba? Böyle ikili hatta belki daha çok sayıda rit üyeliği, belki sadece İngiliz Masonluğu Sistemi'ndeki birbirinden farklı kollar bakamından uygun görülebilse gerek…

YÜKSEK DERECELERİN OLUŞUMU

Başlangıcında geleneksel olarak iki derecesi bulunan Spekülâtif Masonluğun localarında üçüncü derece olarak "üstat" derecesi oluşturulduktan kısa bir süre sonra, Kıta Avrupası'ndaki kimi masonlar bunu yetersiz görmüş… Spekülâtif Masonluğun öğretiminin çok daha geniş olması gerektiğini düşünmüşler. Ancak isteyenin üç dereceyle yetinip kalmak isteyebileceğini de göz önünde tutmuşlar.

Dolayısıyla, derecelerin kapsamını değiştirmektense, bunların üzerine yüksek dereceler eklemeyi daha uygun bulmuşlar.

Bu olgu henüz İngiltere'deki Masonluk için geçerli değil.

Yüksek derecelerinin oluşumunun gerekçesinin Masonluktaki standart anlatımı böyle… Ancak kimine göre yüksek derecelerin çıkarılışının aslında çok daha başka nedenleri vardı. Bu konuda özellikle şu üç tez üzerinde durulmuştur:

1) Spekülâtif nitelikli yeni Masonluğun hızla gelişip güç kazanması amacıyla localara gelişigüzel birçok kimse alınmıştı. Bu kişiler toplum içinde önemli bir yer tutabilir hatta "soylu" bile olabilirlerdi ama yeterince "değerli" değildiler. Bir "arıtma" yapılması gerekiyordu. Localara yanlışlıkla ya da gereksizce alınmış olan kimselerin uzaklaştırılması çözüm olmayacaktı. Masonluğa gerçekten de yaraşır kimselerin onlardan ayrı, daha üst düzeyde çalışmalar yapabilmelerini sağlamak için, standart üç derecenin üzerinde yer alan birtakım yüksek derecelerin oluşturulmasına girişildi.

2) Kimileri, -özellikle politikayla yakından ilgilenen Stuart yandaşları- locaları perde arkasından yönetip kendi emelleri doğrultusunda kullanabilmek için birtakım yüksek dereceler kurdu.

3) Masonluğun bundan sonraki gelişimi için birtakım hatırlı kimselerin desteği gerekiyordu. Onlara, gururlarını okşayacak unvanlar verilmeliydi. Bunun için "yüksek" denilen birtakım uydurma dereceler oluşturuldu.

Bu üç tezden sonuncusu İngiliz masonların bakış açısıydı. Yüksek dereceleri hiç hoş karşılamıyorlardı. Böyle bir şey büyük locanın otoritesini zedelerdi. Çünkü localar "büyük" sıfatının üstünde "yüksek" olmayı taslayan bir başka gücün yönetimi altına giremezdi. Bunların geleneksel yapıcılık mesleği ile de hiçbir ilişkisi olmadığına göre, bu dereceleri "uydurma" olarak nitelediler.

Bunlar, yazar masonların kitaplarında belirtilmiş olan nedenlerdir.

Oysa yakın geçmişimizde ortaya bir de Siyon Örgütü ile bağlantılı bilgiler çıktı. Buna bakılırsa, yukarıdaki tezlere bir dördüncüsünü eklemek gerekir.

4) İngiltere'de kurulmuş olan büyük loca, başlangıçtaki kuruluş amacını terk etmiş, bambaşka bir yol tutmuş, ne Stuartistlerin ne de Siyon Örgütü'nün işine yaramıştı. Localarda demokratik, locaların oluşturduğu büyük locada federatif bir yönetim sistemi oluşturulunca, her kafadan ayrı bir ses çıkar olmuştu. Böyle olacağı düşünülememişti. Ancak Spekülâtif Masonluğun çekici bir kurum olduğu da açıkça ortaya çıkmıştı. Bu kuruma bambaşka bir biçim verilmeli, otokratik yani liderin tartışılmaz otoritesine ve onun yanındakilerin kararlarına uyulması sağlanmalıydı. Bunun için de büyük locadan farklı, onun ötesinde yer alan bir yüksek dereceler dizgesi oluşturulmalıydı.

Üç tez deniliyordu, dört oldu.

Şimdi burada bunlardan hangisinin daha doğru ya da akla yatkın olduğuna ilişkin bir yorum yapmak mı gerek?.. Yorumu okura bırakmak daha uygun.

İlk Yüksek Dereceler

Yüksek derecelerin kurulmasına İskoç asıllı **Andrew Michael Ramsay** tarafından başlandığı kabul edilir.

Ramsay, Royal Society üyesiydi ve Stuartlar ile de pek yakın ilişkileri vardı. "Masonluğun kaynakları" üzerine bir kuram oluşturmuştu. 1737 yılında bunu Fransa'daki locaların genel kurul toplantısının ardından düzenlenen agapta verdiği söylevde ortaya koydu. Özetle şöyle diyordu:

> *"Spekülâtif Masonluğun kaynağının, yapıcılık zanaatı kuruluşlarının tarihsel evreleriyle ilgisi yoktur. Operatif Masonluk, Çağdaş Masonluğun düzenli bir şekilde örgütlenebilmesini sağlamak amacıyla kullanılmış olan bir dış kalıp ya da bir olanaktan başka bir şey değildir. Spekülâtif Masonluğun asıl kökeni, kısmen askerî kısmen dinsel nitelikli amaçlarla kurulmuş şövalyelik tarikatlarındadır."*

Ramsay, tarihteki şövalyelik tarikatlarını övgüyle "Atalarımız olan Haçlılar" diye anmıştı. Masonluğun standartlaşmış üç derecesinin üzerine üç de yüksek derece ekledi. Bunların sonuncusu **"Tapınak Şövalyesi"** derecesiydi.

Öncelikle şunu belirtelim: Su söylev, tek bir kez değil, iki kez yapılmıştı. Bunun nedeni de ilk söylevi olanların sayısının az oluşu, yinelenerek daha çok sayıda kişinin dinlemesi, böylece yankılanmasının sağlanmasıydı.

Bu söylev üzerinde bir yorum yapılacaksa, önce tamamının okunması hatta belki biraz da açıklanması gereklidir. İnternette bunu içeren siteler var. Fakat bunun Türkçesini bulmak zor. Çok mu önemli? Değil. Nitekim çok önemli olsa, herhalde burada verilirdi.

Böylece İngiliz Masonluğu'na rakip olarak İskoç Masonluğu doğmuş oldu. Bu sistem, çağdaş Masonlukta EKOSİZM olarak anılan mason ritleri kümesinin temelini attı. Çok sonra **"Eski İskoç Riti"** olarak da anıldı.

Yüksek dereceler, birkaç yıl içinde Fransa'da hızlı bir gelişim temposu içine girdi. İngiliz masonlar buna şiddetle karşı çıktı ama bu derecelerin İngiltere'ye sokulmasını da engelleyemediler. Ancak, bu bağlamda İngiltere'deki gelişmeler apayrı bir yol tuttu. (Bunu daha sonra göreceğiz.)

Aforoz

Fransa'daki ilk mason riti kurulurken, Katolik Kilisesi de Masonluğun aforoz edildiğini duyurdu.

Nasıl etmesin ki?.. Katolik Kilisesi'ne göre, Tapınak Şövalyeleri, dört yüzyıl kadar önce ortadan kaldırılmıştı. Ancak tarikatın arta kalan üyelerinin gizlice çalışıp bir gün yine canlanmak üzere hazırlandığına, üstelik Kilise'den öç alacaklarına ilişkin söylentilerin ardı arkası hiç kesilmemişti. Bu konu, Katolik Kilisesi için yüzyıllardan beri âdeta bir kâbus gibiydi. Anlaşılan aradan bunca zaman geçmiş olmasına karşın bu paranoya giderilmemişti.

Nitekim Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'nın son büyük üstadı Jacques de Molay Paris'te yakılırken bu bağlamda bir kehanette bulunmuştu.

Aforozun Spekülatif Masonluğun gelişimi üzerindeki etkisi sınırlı kaldı. Hele İngiltere ve Fransa'da hemen tümüyle göz ardı edildi. Çünkü İngiltere'de zaten Anglikan Kilisesi kurulalı beri papanın yetkileri tanınmıyordu. Fransa'da ise geçerli olabilmesi için ise parlamento tarafından onaylanmalıydı ama bu onay verilmemişti. Hele Fransa'daki durum, daha sonra papaları çileden çıkaracak bir boyuta vardı ama bunun Masonluk ile bağlantısı kurulamaz.

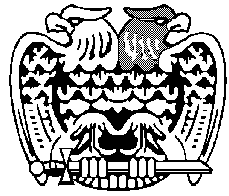
Fransa'daki İlk Ritler

Fransa'da kurulduğu bilinen ikinci rit **İrlanda Riti** oldu. Aslında İrlanda halkı bağnazlığa varır ölçüde Katolik idi. İrlanda'da mason localarına karşı saldırılar düzenlenmiş, bunun üzerine birçok kardeş ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış, çoğu Fransa'ya göçüp orada bir tür İrlandalı mason kolonisi oluşturmuştu.

Fransa'da yerleşmiş Stuartist masonlar, Charles Edward Stuart'ın İngiltere tahtını yeniden ele geçirmek üzere giriştiği başarısız darbe girişiminden sonra kurdukları bir mason ritine **Vielle-Bru Riti** adını verdi. Bu adla, Stuartların gürleyerek haklarını yeniden elde edeceğini vurgulamaya çalışmışlardı.

Fransa'da birçok rit kurulmasına başlanınca, bunların ortak bir yönetim altında toplanması için 1754 yılında **"Clermont Konseyi"** adı altında bir yetkili kurul oluşturuldu. Bu kurul, yüksek derecelerin nasıl oluşacağı ve nasıl yönetileceği konusunda birkaç yıl çalıştı. Bir görüş birliğine varamadan dağıldı.

EKOSİZM

Fransızcadan dönüştürülme olan Ekosizm sözcüğü, dilimizdeki sözlük anlamı bakımından "İskoççuluk" demektir. Ancak, bu terim salt Masonluğa özgüdür. Nasıl Fransa'daki İskoç localarının aslında İskoçya ile doğrudan hiçbir ilişkisi olmamışsa, Ekosizm'in de İskoç ulusçuluğu ile bağlantısı yoktur.

Ekosizm, bir "izm" eki taşımasına karşın bir doktrin değildir. Yerel ve çağdaş koşullara uyarlanabilme esnekliğini gösteren bir masonik sistemdir. Bununla birlikte 18. yüzyıl ortalarında Stuartist masonların elinde politik bir doktrin biçimine sokulmasına çalışılmıştır. Ancak nasıl aslında "yapıcılık" demek olan Masonluk spekülatif bakımdan yepyeni bir anlam edinmişse, "İskoççuluk" demek olan Ekosizm de böyle farklı bir anlam taşır.

Yetkinleşme Riti

Az önce sözünü ettiğimiz Clermont Konseyi 1758 yılında dağılırken, geçen yıllar içinde İlk İskoç Riti'ni geliştirerek Ekosizm'i oluşturmuş kimi masonlar toplanıp 25 dereceli bir rit kurdu. Buna Yetkinleşme Riti *(Rite de Perféction)* adını verdiler.

Ancak bu işin birdenbire olmadığını, simgesel derecelerin üzerine üç yüksek derece eklenmesiyle oluşturulmuş İlk İskoç Riti'nin 1740'lı yıllarda aşama aşama geliştirildiğini belirtmek gerekir.

Şöyle bir soru beklenebilir: *«Buradaki çeviri doğru mu? Buna "olgunlaşma" denilmesi daha uygun olmaz mı?»*

Olabilir. Nitekim Türk Masonluğu'nda öyle diyenler var. Burada "yetkinleşme" teriminin kullanımı sadece bir tercih…

1762 yılında bu ritin son derecesindeki dokuz mason toplanıp, bir anayasa hazırladı.

Masonik yazında buna "anayasa" denir ama aslına bakılacak olursa bu kurallar dizisine "tüzük" denseydi çok daha yerinde olurdu. (Bu konunun irdelenmesini Masonluktaki yasaları inceleyeceğimiz 11. bölüme bırakalım.)

Şu görsel "Yetkinleşme Riti'nin patenti" olarak adlandırılmış:

Yetkinleşme Riti'nin Anayasası çeşitli tartışmalara yol açtı. Bu yüzden kopmalar oluştu ve birtakım başka ritler kuruldu. Bunlardan biri, 1766 yılında **"Doğu Şövalyeleri Konseyi"** adını alan bir kurulun yönettiği sistemdi.

Yetkinleşme Riti, dendiğine göre 1786 yılında ise bir değişime uğratıldı ve yerini günümüzde dünyanın en yaygın mason ritlerinden biri olmayı sürdüren Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ne bıraktı. Ancak bunun nasıl oluştuğuna ilişkin birtakım belirsizlikler vardır. Az sonra göreceğiz.

Sıkı İzleyiş Riti

Clermont Konseyi'nin çalışmaları sırasında beliren genel eğilime ve ardından Yetkinleşme Riti'ne karşı çıkanlardan **Baron von Hund**, Almanya'da kendi görüş ve inançları doğrultusunda bir masonik sistem geliştirmeye girişti. 1763 yılında, dilimizdeki karşılığı "sıkı izleyiş*"* olan (Strikten Observanz) bir rit kurdu. Burada söz konusu olan sıkı izleyiş, dendiğine göre "Protestan inançlarına kesinlikle bağlılık" anlamına geliyordu.

Söylendiğine göre ritin asıl yönetimi **"Bilinmeyen Üstler"** *(Unbekannte Obere)* olarak anılan kişilerin elindeydi.

Bu varsayımsal kişilerin Stuartlar olabileceğini söyleyenlerin yanı sıra, yakın geçmişimizde edinilmiş bilgilerin ışığında Siyon Örgütü'nün yöneticileri olduğunu ileri sürenler de çıkmıştır.

Baron von Hund'un, kurmuş olduğu bu ritin kökenine ilişkin çok ilginç savları vardı. Bunları, 14. yüzyıl başında Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'nın Fransa'dan İskoçya'ya göçmesi üzerine kurulu bir varsayıma dayandırıyordu.

O tarihte Almanya'da onun ileri sürdüklerini çürütebilecek bilgiye sahip kimse yoktu.

Bu ritin uygulamaları, Masonluk tarihindeki en yoğun çekişmelerden birine sahne oldu. Ritin kurucusu Baron von Hund'a kişisel karşı çıkışların etkisiyle, birkaç yıl içinde yer yer bölünmeler ortaya çıktı.

Baron von Hund'a karşı çıkanlardan **Johann August von Starck**, 1767 yılında **Rahatlatılmış İzleyiş Riti** *(Ritus der Late Observanz)* adını verdiği bir diğer sistem kurdu. Bu ritte, yüksek derecelere kabul edilecek masonların Katolik olmalarının zorunlu tutulmasına başlanınca, Starck'ın foyası ortaya çıktı; Cizvitler ile gizli ilişkiler içinde olduğu, Masonluğa Katolik ilkelerini yerleştirip, amacından saptırmaya çalıştığı anlaşıldı.

Kitapta Sıkı İzleyiş Riti ile bağlantılı anlatımlar bu kadar. Fakat bu konu çok daha derin ve başka kaynaklara başvurularak incelenmeli.

Eklektik Riti

Ritler arasındaki çekişmeler nedeniyle Masonluğun parçalanmaya yüz tuttuğu Almanya'da birleştirici olmak üzere **"Eklektik Birlik"** (Eklektischeverein) adı altında bir örgüt oluşturulmuştu. En önemli amaçlarından biri, Masonlukta Hıristiyan ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olunmasını sağlamaktı.

Bunun bir yan ürünü Almanya'daki Yahudileri etkiledi. Masonluk tarihi boyunca dünyanın başka hiçbir yerinde görülmemiş bir din ayırımcılığı yapıldı. Almanya'daki Yahudiler, yaklaşık 19. yüzyıl ortalarına dek Masonluğa alınmadı. Bu örgütün sistemi, sonradan Eklektik Riti (Eklektischeritus) olarak anıldı.

Burada Yahudilerin Masonluğa kabul edilmeyişinin gerekçesi açıklanmalıydı. Kim bilir, belki kitabın bir başka yerinde yer alır.

ESKİ VE KABUL EDİLMİŞ İSKOÇ RİTİ

Kronolojik sıralamayı öncelikli tutup, kitabımızın bu konudaki anlatımlarına aslında daha sonra girmemiz gerektiği görüşünde olabilirsiniz. Tarihsel sıralanma bakımından, evet, haklısınız, Avrupa'da buna gelinceye kadar oluşturulmuş daha birçok rit var. O kadar çok ki, hepsine değinmemiz olanaksız. Ancak hazır Ekosizm üzerinde durmuşken, şimdi tam sırası…

Önce bu ritin adının gerekçesi üzerinde duralım…

Bu konuda yanlış yorumlar var… Bunlardan biri "eski" terimiyle Operatif Masonluk denilmek istendiği; dolayısıyla burada operatif masonların riti (!) ile kabul edilmiş masonların ritinin bir araya getirilmiş olduğu tarzında…

Hayır… Bu yorumu her kim uydurmuşsa kusura bakmasın ama bu tam bir saçmalık… Gerçi Anglosakson Masonluğu topluluğunda bazı obediyansların adına dilimizdeki açılımı "eski ve kabul edilmiş masonlar" anlamına gelen "A.F.A.M." biçiminde bir kısaltma eklenir ama bunun onunla ilgisi yok.

Bir başka bakış açısı ise, bu ritin az sonra değineceğimiz kuruluşuyla bağlantılı Latince yazılmış olan metinde geçen bir terime değinerek, dilimizdeki adının aslında "Kabul Edilmiş İskoç Riti" olması gerektiğini belirtir. Ancak bu ritin başka dillerdeki adlandırılışına bakacak olursak, bu görüş doğrulanamaz.

Bir de bu ritin Türkçedeki adının nasıl olması gerektiği üzerinde biraz spekülasyon yapabiliriz. Ritin adındaki "kabul edilmiş" parçası değil de "eski" sıfatı sorun…

Batı dillerinde bunun karşılığı "Antient", "Ancien" ya da bunlara benzer bir tarzda geçer ki, bunun tam karşılığı "Antik" olur. Bu ise Türk Masonluğu'nda hiç kullanılmamış bir sıfat…

Buna karşılık eskiden bu ritin dilimizdeki adı **"Kadîm ve Makbûl İskoç Riti"** biçimindeydi. Günümüzde kimileri bir şeyin çok eskiden kalma, köklü olduğunu belirtmek istediğinde şu "kadîm" sıfatına sarılır. Kim bilir, belki de doğrusu öyle; "antik" değil ama "kadîm".

İşin doğrusu ise şöyle: Andrew Michael Ramsay'ın 1738 yılında kurmuş olduğu rit, önceleri kurulmuş olduğu yerin adıyla "Bouillon Riti", sonra da kurucusunun adıyla "Ramsay Riti" olarak anılmışsa da Ekosizm'in gelişmesiyle birlikte buna "Eski İskoç Riti" denmişti.

Bunun üzerine oturtulmuş (geliştirilmesiyle oluşturulmuş) Yetkinleşme Riti'nin ise toplam 25 dereceden oluşması öngörülmüştü. Bunun da sayısal simgeciliğe bağlanan bir gerekçesi vardı.

Kullanılmış olan o "sayısal simgecilik" de pek ilginç bir olgudur doğrusu…

Yetkinleşme Riti Amerika kıtasına taşındıktan sonra, ritin son derecesi olduğu gibi korundu ama araya birtakım başka "kabul edilmiş" dereceler eklendi; Yetkinleşme Riti'nin 25. derecesi, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 32. derecesi oldu.

Şimdi şöyle diyebilirsiniz: *«Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin derecelerinin toplam sayısı 33 değil mi?»*

Evet, öyle, 33. Ancak 33. ve sonuncu derece, diğerleri gibi bir öğretim içeren türden derece değil, sadece yönetim organının derecesi.

■ ■ ■

Burada bu ritin Türkiye'deki uygulamasındaki terminoloji bakımından eksik bırakılmış bir durum ortaya çıkıyor:

Ritin adının Türkçedeki karşılığı doğru; biraya kadar bir sorun yok. Türkiye'de bu ritin iki ayrı otoritesi var; biri "Süprem Konsey", diğeri "Yüksek Şûra" olarak anılıyor. (Bu konu herhalde Masonluğun Türkiye'deki tarihçesi konu olunca anlatılacak.)

Türkiye'deki Yüksek Şûra, yakın geçmişte bu ritin adının kullanımını değiştirdi. Küçük bir değişiklik yaptı: Eski ve Kabuledilmiş Skoç Riti" dedi. Nitekim birçok yazıda ritin adının bu biçimde geçtiğini görebilirsiniz.

Sorulması gereken soru şu: «Bu değişikliğin gerekçesi neydi?»

Bu gerekçe, öyle olduğu açıklanmayıp sadece "doğrusu budur" denilerek ortaya konulmuşsa da belli ki şöyle: Ritin İngilizcedeki adının kısaltması AASR, Fransızcada REAA. İkisi de dört harf. Türkçedeki EKEİR ise beş harf oluyor. Oysa bu da dört harf olmalı: EKSR.

Belki siz bunu mantıklı bulmayabilir, Türk dili (gramer) kurallarına uymadığını söyleyebilirsiniz ama böyle…

Sadece Yüksek Şûra mı böyle bir "dil kullanımı yanlışlığı yapıyor sanki? Bir de diğerini bakalım: "Süprem Konsey"… Türkçede "süprem diye bir sıfat mı var? Bu konseyin en üst düzeydeki yöneticisi olan "Grankomandör" için demeli?

Nitekim bu eleştiri kitapta da var. Az sonra göreceğiz.

Yetkinleşme Riti'nin geliştirilmesi, anayasasının (bu ritte öyle deniyor) yeniden düzenlenmesi, derecelerinin sayısının sonunda 33'e çıkarılması ile oluşturulan bu sistemin en önemli özelliği, bir merkezî otoritesinin olmamasıdır. Çünkü zamanla, bu ritin uygulandığı hemen her ülkede ayrı bir bağımsız egemen otorite kurulmuştur.

Anayasa Amerika'da iki egemen otorite bulunabileceğini belirtiyor. Fakat bu olanak başka ülkelerde de kullanılmış. Daha çok sayıda olanları bile var.

Ritin son derecesini almış üyelerinden oluşan otoritelerden her birine **yüksek konsey** (yüksek şûra/süprem konsey) denir.

Bu noktada yine terminoloji bakımından şöyle bir duralım. Çünkü bu üç terime takılmış olabilirsiniz.

Terimin İngilizcesi "supreme council", Fransızcası "suprême conseil". Çoğu diğer Batı dillerinde de bunların benzeri…

Türk Masonluğu'nun Osmanlı döneminde "Şûrayı Âlî" denilmiş. Nitekim bu kurulun sıfatının dilimizdeki tam karşılığı eski dildeki "âlî" yerine "yüce" olsa gerek. Fakat Türk Masonluğu'nda bunun kullanımı yok.

Cumhuriyet döneminde "yüksek şûra" denilmiş. Sonradan bunun yerini "süprem konsey" almış.

Ancak dilimizde Masonluk dışında "süprem" diye bir sıfatın kullanımı da yok. Olmaması, kullanılamaması anlamına gelmez çünkü salt Masonluğa özgü başka terim ve sözcükler de var.

Bu, geçerli bir gerekçe sayılabilir mi?

Soru: *«Peki "yüksek konsey" terimi nereden çıkıyor?»*

O terim bu kitabın yazarının uydurmacası. Türk Masonluğu'nda bu terim deyok. Bu uydurmacanın ise bir gerekçesi var.

Yurdumuzda şu anda bu ritin üç egemen otoritesi var: Biri "yüksek şûra" diğer ikisi "süprem konsey" terimini kullanıyor. Bunların orta yolu "yüksek konsey".

Beğenmemiş olabilirsiniz. Ancak bakarsınız bir gün kullanıma girer. Nitekim her sözcük, her terim önce önerilir, beğenilirse kullanılmasına başlanır, uzun süre kullanılınca da gelenekselleşerek yerleşir.

Türkiye'de bu bağlamda başka kullanımlar da var ama onları görmeyi sonraya, yurdumuzdaki Masonluğu inceleyeceğimiz bölüme bırakalım.

■ ■ ■

Bu ritin kuruluşu, kimilerince hatta bazı uygulamalarda Prusya Kralı 2. Friedrich *(Büyük Frederik)* tarafından çıkarılmış bir buyruğa bağlanır. Öyle ki, birçok tarihsel kaynakta ritin 1786 tarihli olduğu söylenen anayasasının da doğrudan onun tarafından hazırlanmış olduğu bile belirtilmiştir.

Bu olacak şey değil, baştan sona bir uydurmaca, rite bir dayanak bulabilme çabası ama hele devam edelim bakalım.

Kimine göre ise bu rit aslında Amerika'da oluşturulmuştur. Prusya kralının bu işin içinde olduğu düzmecedir. 19. yüzyıl başlarında bile Avrupa'da henüz monarşi ve aristokrasinin üstün etkisi sürmekte olduğundan, bu rite bir güç sağlamak amacıyla, kuruluşu aksi kanıtlanamayacak bir şekilde krallık buyruğuna bağlanmıştır.

Niçin "aksi kanıtlanamayacak bir şekilde"?

Çünkü o tarihte Büyük Frederik ağır hasta durumdadır. Kısa süre sonra da ölmüştür. Ayrıca, bir mason olarak hep İngiliz tarzı Masonluktan yana çıkmıştır; Fransa'da gelişmiş Ekosizm ile hiçbir bağlantısı olmamıştır.

«Peki, bu şekilde olduğunun kanıtı var mı?» diye de sorabilirsiniz.

Hayır, yok. Fakat ortaya konulmuş olan belgelerin uydurmaca olduğuna ilişkin sağlam gerekçe var. (Bu konuyu ***"Yasalar"*** başlığı altındaki bir sonraki bölümde inceleyeceğiz.) Şimdilik sadece şunu söylemekle yetinelim:

Yetkinleşme Riti'nin derecelerinin sayısının 25'ten 32'ye çıkarılması ve bunun üzerine bir de 33. derece olarak eklenen yüksek konseyin ilkinin kuruluşu 1801 yılında Amerika'da gerçekleştirilmiştir. Onu 1804 yılında Fransa'da kurulan ikinci yüksek konsey izlemiştir.

Bu ritin Amerika'da kurulmuş olduğu ve anayasasının da 1786 tarihinde değil, çok daha sonra hazırlandığı şuradan da bellidir: Bu rit yaygınlaşma yolunu tutarken, 1813 yılında İngiltere Birleşik Büyük Locası kurulmuştu.

O sırada Amerika'da çoğu İngiliz kökenli "Kuzeyliler" daha tutucu, Fransız kökenli "Güneyliler" ise daha ilerici bir tutum benimsiyordu.

Bu olgu, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin kapsamında da kendini gösterdi. Aynı tarihte Amerika'da ikinci bir yüksek konsey kuruldu. Bunlardan ilki yani önce kurulmuş olanı kısaca **"Güney Jüridiksiyonu"** (Southern Jurisdiction), ikincisi **"Kuzey Jüridiksiyonu"** (Northern Jurisdiction) olarak anıldı.

Bu ritin anayasasında her ülkede bir tek, sadece Amerika'da iki yüksek konsey olabileceği belirtilmiş. Demek ki, anayasanın hazırlanmış olduğu asıl tarih, Amerika'daki ikinci yüksek konseyin kuruluşundan sonra…

Bu ritin Prusya Kralı tarafından kurulmuş olduğuna ilişkin iddiayı çürütebilecek çok daha sağlam veriler var. Burada bunlara değinilmemiş. Oysa değinilse iyi olurdu. Bu ayrıntılar sonraki bölüme bırakılmış. Okur burada kafası allak bullak bir biçimde kalıyor *"Hangisi doğru acaba?"* diye. Fakat madem daha sonra açıklanacak, konuyu burada didiklemenin anlamı yok. Okurdan rica: Sonraki bölümü de mutlaka okuyun.

Devam edelim…

Lozan Konvanı

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin tarihçesindeki en önemli olay, daha önce de değinmiş olduğumuz gibi 1875 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde düzenlenmiş olan yüksek konseyler konvanıdır.

Bu konvanda ritin anayasası gözden geçirilerek üzerinde bazı düzeltme, değişiklik ve açıklamalar yapıldı. Ancak bu konvana o tarihe kadar kurulmuş olan yüksek konseylerin hepsi delege göndermediği gibi, bazıları da yapılan değişikliklere ve alınan kararlara katılmadı. Böylece dünyada Masonluğun genelinde olduğu gibi Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin özelinde de aynı paralelde bir bölünme oluştu. (Bunun ayrıntılarına bu kitabın 12. bölümünde gireceğiz.)

Masonluğun tarihinde **"Lozan İlkeler Bildirgesi"** *(Prensipler Beyannamesi)* olarak anılan bu belgede, özellikle şu konulara değinilmişti:

- Masonluk "Evrenin Ulu Mimarı" adı altında yaratıcı bir ilkenin varlığını benimser.
- Masonluk gerçeklerin araştırılmasına hiçbir sınır koymaz. Herkesin özgürlüğünü güvence altına almak için koşulsuz bir tolerans önerir.
- Masonluk her ulus, her ırk ve dinden insanlara açıktır. Atölyelerinde dinsel ve politik tartışmalar yapılmasını yasaklar. Dinsel inanç ve politik eğilimleri ne olursa olsun, tüm özgür ve iyi ahlâk sahibi kişileri sinesine kabul eder.

- Masonluk her ne şekil ve görünümde olursa olsun bilgisizlik ile savaşmayı görev edinmiştir. İnsanlar arasında sevgi bağları ile insanların mutluluğunun geliştirilmesi için sürekli bir çalışma öngörür.
- Bir mason, hangi rite bağlı olursa olsun dünyadaki diğer tüm masonların kardeşidir.

Bildirgenin şu maddesine bakın! Başka ritlere de uzanıyor. Bakalım diğer ritlerde de bu böyle benimseniyor mu? Bu elbette yazarın değil, sözü edilen bildirgenin eleştirisi.

Bu bildirgeye katılan ve imzalayan yüksek konseyler bir de konfederasyon kurmayı kararlaştırdı. Bunun için de bir **"konfederasyon anlaşması"** üzerinde uyuşarak bunu da imzaladılar. Bundan sonra çeşitli tarih ve yerlerde düzenlenen konvanlarda bir araya gelerek ilişkilerini güçlendirmeye çalıştılar.

Şu "konfederasyon anlaşması" da önemli bir konu ama burada özetle de olsa neler içerdiği belirtilmemiş.

Ancak bu girişimlerin sonucu olarak günümüze dek varlığını sürdürmüş olan bir konfederasyonun varlığından söz edilemez.

Dolayısıyla bu anlaşmanın kâğıt üzerinde kaldığı söylenebilir. [Gerek 1875 tarihli ilkeler bildirgesinin bütünü gerekse konfederasyon anlaşması çok uzun ve sadece özet bilgiler vermeye çalıştığımız bu kitapta aşırı boyutta yer kaplar.

İlginizi çekiyorsa bu konunun hatta daha fazlasının ayrıntılı olarak incelenmiş olduğu bir kaynak çalışma var. Şu adrese giderek okuyabilirsiniz:

Denmiş ve yine herkesin ulaşamayacağı, ulaşsa da içeriğini göremeyeceği bir internet sitesinin adresi verilmiş. Oysa bu "gizli" bir konu değil, olamaz, olmamalı. Anlaşılan o ki, academi.edu kapsamında bu konuda başlı başına bir makale verilmeli.

Olur. Onu da yaparız.

■ ■ ■

Bu konvanın perde arkasındaki birtakım başka olaylarla ilgili bir anlatım devar.

Bu konvanın o tarihte Fransa Yüksek Konseyi'nin başındaki grankomandör olan Adolphe Cremieux yüzünden anayasanın değiştirilmesi zorunluluğu doğunca toplanmasının gerektiği belirtilir.

Bu konunun ayrıntıları için de şu yazı okunmalı:

https://www.academia.edu/83611254/

Yüksek konseyler arasında birtakım görüş ayrılıkları bulunduğu, dolayısıyla Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin dünya çapında bağdaşık (homojen) değil, bölünmüş olduğu ortaya çıkmıştı. Nitekim bunun sonucunda bazı ülkelerde birbirlerine karşıt ilkeler benimseyen yüksek konseyler kuruldu. Ritin anayasası "her ülkede bir tek" diyordu ama buna aldırış eden olmadı.

AYDINLANMIŞLAR

18. yüzyılın ikinci yarısındaki bazı örgütlerin üyeleri, kendilerine Aydınlanmışlar **(Illuminati)** demiştir. Bu örgütlerden bazısı, Masonluk ile de sıkı ilişki kurmuş, bu akımın Masonluğa da yansıdığı ritler oluşmuştur. Bu sistemlerin tutumu "Aydınlıkçılık" (İlluminizm) olarak anılmıştır. Türkçede "Işıkçılık" olarak da geçer.

Aslında şu yukarıdaki amblem ya da tasarım, Masonluk ile ilgilenenlere hiç de yabancı gelmemiştir. Nitekim bir tek bu örnek alınarak, böyle bir düzenleme Masonlukta da görüldüğü için gerek geçmişte gerekse günümüzde Masonluk ile Illuminati oluşumunu özdeş, en azından iç içe gösterenler var.

Oysa bu anlamlı çizim tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanır ve sayısız kurum tarafından bir simge olarak kullanılmıştır. Tek bir kuruma özgü tutulamaz. Tıpkı Masonluktaki bir diğer önemli simge olan "üst üste yerleştirilmiş gönye ve pergel" gibi…

Aydınlanmışlar olarak anılan bu kişilerin yöneldikleri bilgi ve aydınlanmanın gizemci (mistik) niteliği önceliklidir. Bilgi ve akıl yolunu gerekli fakat yetersiz görmüşlerdir. Sabır ve deneyim ile edinilebilen "sezgi" yöntemini de zorunlu saymışlardır. Bu bakımdan ilkeleri, Antik Çağdaki bazı ezoterik kurumlar ile İslâm tarikatlarından bazılarının öğretisiyle de yakınlıklar göstermiştir.

Bu bağlamda, 1767 yılında İngiltere'de **"Aydınlanmış Teosofistler Riti"***, 1770'de Fransa'da **"Avignon Aydınlanmışları Riti"**, 1776'da Almanya'da **"Bavyera Aydınlanmışları Riti"**, 1779'da Fransa'da **"Pernety Riti"**, 1783'te **"Swedenborg Riti"** adını taşımış olan sistemler kurulmuştu. Bunların arasında en ünlüsü Adam Weishaupt'un kurmuş olduğu ve sonra Baron von Knigge tarafından bir tür mason ritine dönüştürülmüş Bavyera Aydınlanmışları'dır.

Ancak bunlardan çoğunun ne ölçüde bir "mason riti" sayılabileceği de hayli tartışmalıdır. Açıkça görülen olgu şu ki, 18. yüzyıl ortalarında Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa'da oluşumu başlayan Aydınlanma Çağı'nın felsefesi masonları önemli ölçüde etkilemiş, kendi eğilim ve benimseyişleriyle yeni ritler kurmuşlardır. Kurucularından her birinin iyi niyetli olduğu kuşkusuzdur ama bu gizemciler temel ilkeleri bakımından birbirlerine benzer tarzda düşünmekte olsalar bile, farkları birbirlerinden ayrı düşmelerine neden olmuştur.

Gizemcilik (Mistisizm) Masonluğa iyice girince, bunu Türkçede "Gizlicilik" olarak da anılan Okültizm'in izlemesi beklenmedik bir olay sayılmaz.

---

* Teosofist "Tanrı bilgisine sahip kişi" demektir.

Martinizm

18. yüzyılda Fransa'da oluşturulmuş çeşitli mason ritlerinden birinin adı **"Seçilmiş Kohenler Riti"*** (Rite des Elus Coëns) olarak konmuştu. Öğretiminde, Hermetizm'in doğaüstü ya da gizemci ilkeleri ile Kabala'ya önemli yer verilmişti.

18. yüzyılın ünlü masonlarından **Louis Claude Saint Martin**, bu riti geliştirdi. Metafizik felsefeye düşkünlüğü ile tanınan Saint Martin, daha önce birçok mason ritine girip çıkmış, bunlardan özellikle **"Filaletler Riti"** adlı sisteme ısınmıştı.

1773 yılında Paris'te kurulmuş olan Filaletler Riti* *(Rite des Philalèthes)*, masonları o tarihe kadar etkilemiş olan çeşitli akımları bir araya topluyordu. "Dünyadaki tüm mason kuruluşlarını birleştirmek" gibi fantastik bir amacı da vardı.

Bunun ilk atılımı olmak üzere, 1785 yılında çeşitli ülkelerin ileri gelen masonları, Paris'te toplanması öngörülen bir konvana çağrıldı. Konvan pek az ilgi gördü. Bunun üzerine de rit kendi üyelerinin bile ilgisini yitirdi.

Saint Martin, Filaletler Riti'nden arta kalanlar ile Seçilmiş Kohenler Riti'nde çalışanları bir araya getirip "Yenilenmiş Rit" *(Rite Réctifié)* adını verdiği bir masonik sistem daha kurdu.

Bu sistem, Masonluk tarihinde **"Martinizm"** olarak anıldı.

19. yüzyılda Martinizm'in doğrultusunda birçok ekol ve tarikat kuruldu. Bunların en ünlüsü "Papus" takma adıyla tanınmış olan **Gérard Encausse** tarafından kurulmuş olan bir tarikattır.

20. yüzyılın ilk yarısında âdeta unutulan bu tarikat, 1960'lı yıllarda Papus'un torunu **Philippe Encausse**'un önderliğinde yeniden canlandı. Günümüzde de bir tür masonik tarikat olarak varlığını sürdürdüğü biliniyor.

19. yüzyılda ortadan kalkmış olan Seçilmiş Kohenler Riti de 1942 yılında yeniden canlandırıldı. Bu sistem de **"Çağdaş Martinizm"** olarak anılıyor. Bu bağlamda günümüzde varlığı süren paramasonik (Masonluğa benzer nitelikli birkaç ayrı tarikat var.

■ ■ ■

* Kohen, "rahip" anlamına gelmektedir.

** Filalet, Yunancadan alınma bir sözcük olup, "gerçeği seven kişi" demektir.

Birçok mason ritinin öğretimi, Aydınlanmışların etkisiyle farklı bir boyut kazandı. Önceleri var olan dinsel kaynaklı bağlanışların yerine bilimsel öğeler ve bunların yanı sıra gizemci ve okültist eğilimler geldi.

İşin içine Okültizm girince, ortaya birtakım şarlatanlar çıktı. Olağanüstü güçlerle donanmış olduklarını, üstün yetkiler taşıdıklarını ileri sürerek, bilim ve akıl ile hiç bağdaşmayan birtakım uğraşıları Masonluğun asal ilgi alanı haline getirmeye kalkıştılar. Yer yer başarılı da oldular. Kimileri, kendi başına sözüm ona bir "mason riti" bile kurdu.

Bunlardan biri de Masonluk tarihinde hayli yankı uyandırmış olan **Cagliostro Riti**'dir.

"Alessandro Cagliostro" diye bir takma ad kullanan Sicilya asıllı **Guiseppe Balsamo**'nun 1777 yılında Fransa'da kurduğu bu sistemin gerçekten masonik bir nitelik taşıyıp taşımadığı çok tartışmalıdır.

Cagliostro, Masonluğun aslının ne olduğunu ve temel öğretimini Mısır'da öğrendiğini ileri sürmüştü. Ortaya koyduğu sistem, tümüyle okült bilimler, büyü, parapsikolojik deneyimler, meditasyon, astroloji, ruhlarla ve başka dünyaların insanlarıyla iletişim kurma gibi uygulamalardan oluşmaktaydı.

[Cagliostro'nun hayli ilginç olan yaşam öyküsünü "Tapınakçılar, Siyonistler ve Masonlar" başlığı altındaki üç kitaplık serinin ikincisinde okuyabilirsiniz:

https://www.academia.edu/80681229/]

Buna benzer bir diğer sistemi de Avusturya asıllı olup Fransa'da yerleşmiş **Friedrich Anton Mesmer** oluşturdu.

Mesmer, tüm canlılar arasında "manyetik ilişkiler" bulunduğunu ileri süren bir hipotez geliştirmiş, bunu bir gizemci felsefeye dönüştürmüştü. 1782 yılında "**Evrensel Ahenk Tarikatı"** *(Ordre de l'Harmonie Universelle)* adı altında kurduğu örgütü Masonlukla bağdaştırmaya girişti. Böylece oluşturduğu sistem, "Mesmerik Masonluk" olarak da anıldı. Bu terim ise daha sonra buna benzer başka uygulamaları betimlemek için de kullanıldı.

Bunların hepsinin ortak özelliği, ilkelerinin çoğunu Alşimistlerden (Simyacılardan) almış, günümüzde genel olarak "parapsikoloji" olarak anılan uygulamaları o çağın koşulları altında Okültizm ile karıştırarak yürütmeye çalışmış olmalarıdır.

Parapsikolojik oluşumlar ile bağlantılı bazı deneyler ve bunların sonuçlarına ilişkin "Adam Olmak" adlı kitabın "Zihinsel İletişim" başlığı altında ilgi çekici anlatımlar görebilirsiniz: https://www.academia.edu/83172680/

Bunların Masonluk ile doğrudan bir bağlantısı yok. Nitekim herhalde yazar da o nedenle bunlara kitabında değinmemiş. Fakat şunu da unutmamak gerek:

Masonluğun anaçlarından biri gerçeklerin araştırılmasıdır. Önerilen çalışma yöntemi bilimselliği öngörür. Her ne kadar pozitif bilimler, parapsikolojiyi devre dışı bırakırsa da bunun bilimsel bir yönü olduğu yadsınamaz.

■ ■ ■

Bu noktada yazarın tarihsel bakımdan hayli geriye gittiği dikkati çekiyor:

Clermont Konseyi'nin dağılması üzerine bir de "Doğu Şövalyeleri Konseyi" diye bir örgütün oluşturulduğundan söz etmiştik.

Bunun kurucuları, Fransa'nın ünlü masonlarından **Baron de Tschoudy**'nin tasarlamış olduğu bir masonik sistemi uygulayarak yaygınlaştırmak niyetiyle yola çıktı ama çalışmaları dönüp dolaşıp "Fransa Genel Büyük Şapitri" *(Grand Chapitre Général de France)* adı verilen bir örgütlenmeye dönüştü.

Bu örgütlenmenin, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ne pek ilginç bir yararı oldu: "Aziz Andre Şövalyesi" denilen 29. derece bu sistemden alındı.

Bu sistem ise sonradan Fransa Büyük Doğusu tarafından akademik nitelikli bir dereceler koleksiyonuna dönüştürülüp buna **Fransa Metropolitan Şapitri** *(Chapitre Métropolitain de France)* adı verildi.

FRANSIZ MASONLUĞU'NUN ETKİSİ

Fransız Masonluğu terimi, İskoç Masonluğu'ndan kaynaklanarak 18. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da oluşmuş masonik anlayış türünü dile getirir. Önceleri İngiliz Masonluğu'na, daha sonra ise Anglosakson Masonluğu'na karşıt bir anlayışı temsil eder. Bir terim olarak "Fransız masonların ulusal karakteri" anlamını aşmış, bir genel kavram gibi kullanılmıştır.

Günümüzde elbette salt Fransa çapında geçerli olan ulusal nitelikli Masonluğa da "Fransız Masonluğu" denilebilir ama burada ritlerin oluşumunu etkileyen bir masonik tutum ve anlayış tarzıdır.

Fransız Masonluğu'nun Ekozism ile eş anlamlı İskoç Masonluğu benzerlikleri kadar çelişkileri vardı. Bunlar 18. yüzyılın ikinci yarısında pek belirgin değildi ama sonradan açıkça ortaya çıktı. En önemli fark iki bakımdan belirginleşmişti:

a) Değişik ritleri uygulamakta olan locaların "büyük doğu" *(grand orient)* adı verilen bir obediyansın çatısı altında toplanması;

b) Birçok locanın, Masonluğun yalnızca simgesel derecelerinde değil, yüksek derecelerde de çalışma yapmakta oluşu.

Fransız Masonluğu, örgütlenme bakımdan da İngiliz Masonluğu'nun tek elden yönetimci (merkeziyetçi) tutumuna karşı çıkmıştı. Obediyansların özgürlük ve bağımsızlıklarını benimseyen bir anlayışın bayrağını açtı.

Masonluktaki bu tür bir tutum ve anlayış, daha sonra **"Liberal Masonluk"** (Özgürlükçü Masonluk) niteliğini aldıysa da şunun üzerini özenle vurgulayıp altını çizmeliyiz: **Liberal Masonluk ile Fransız Masonluğu terimleri ne eş anlamlı ne de özdeştir.**

■ ■ ■

Fransa Büyük Doğusu, değişik mason ritlerini uygulamakta olan loca ve atölyeleri aynı çatı altında toplamayı öngördü. Bunun için, farklı ritlerin ortak yanlarının bir araya getirecek bir akademik çalışma yaptırdı; az önce sözünü ettiğimiz Fransa Metropolitan Şapitri'nin oluşturulması…

Ancak bu arada topu topu yarım yüzyıllık bir geçmişi olan Spekülatif Masonlukta, yüzlerce derece oluşturulmuş bulunduğu anlaşıldı. Bunların tümünde ritüelik çalışma yapılması olanaksızdı. En önemli olanların daha az sayıda derecede bir araya getirilmesine girişilince, ortaya bir mason riti daha çıktı. Buna **"Modern Rit"** *(Rite Français dit Moderne)* adı verildi. Günümüzde Fransa'nın yanı sıra diğer bazı ülkelerde de uygulanan bu sisteme **"Fransız Riti"** de denir.

Bu ritin ayrıntıları için yazar, yine o ulaşılamayan internet sitesinin adresini vermiş. Bari oradan kısa bir alıntı yapalım.

Fransa Büyük Doğusu, bu riti oluştururken, çatısı altında çalışmalarına izin verdiği çeşitli ritlerin ritüelik öğretimlerinin benzer yanlarını, az sayıda bir dereceler silsilesi altında toplayıp, çok farklı yanlarını göz ardı etmeyi öngörmüştü. Bu nedenle Fransız Riti yedi derecelidir.

En önemli özelliği, herhangi bir bakımdan dinsel ya da inançsal yorumlaması yapılabilecek her türlü öğenin ritüellerden çıkarılmış olmasıdır. Böylece bu ritteki öğretim, bilimsel, simgesel ve hümanist bir nitelik taşır.

Karma Rit

Kadınlar ile erkeklerin aynı localarda ve aynı sistem çerçevesinde çalışmalarını öngörerek örgütlenmiş, ritüellerini buna göre düzenlenmiş olan herhangi bir mason ritine genel olarak "karma rit" denmektedir. Aslında **"Uluslararası İnsan Hakları Karma Riti"** *(Rite Mixte Internationale Le Droit Humain)* adınıtaşıyan bir masonik sistemi nitelemek üzere kullanılır.

1898 yılında düzenlenen bu ritte, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti örnek alındı. Aradaki önemli farklardan biri, simgesel derecelerle yüksek derecelerin ayrı ayrı değil, tek bir organın yönetimi altında oluşuydu.

Bu ritin 1901 tarihli evrensel bildirgesinde, özetle şu konulara yer verilmişti:

- İnsanlar arasında ırk, din, seks ve düşünce farklılıklarından ötürü her türlü ayırım güdülmesine karşı çıkılmalıdır.
- Masonluk, dünya yüzünde sosyal adaleti gerçekleştirmek üzere çalışan bir kardeşlik kurumu niteliğini taşımalıdır.
- Uluslararası İnsan Hakları Karma Riti, dogmaların her türünü yadsır; gerçeklerin araştırılmasıyla ilgilenir. Bunun için, insanların gerek kültürel gerekse töresel gelişimini amaçlar.

Kadınların kesinlikle mason olamayacağını benimseyenler, bu ritin ve ilgili örgütlerin ancak "paramasonik" *(Masonluğa benzer)* olabileceğini ileri sürer.

Bu rite ilişkin olmak üzere daha geniş bilgi verilmeliydi. Çünkü bu rit, günümüzde Fransa sınırlarını çok aşmış ve dünya çapında bir yaygınlığa ulaşmıştır. Bulunduğu her ülkede ayrı bir federasyon (yüksek dereceleri de içeren oberdiyansın karşılığı) kurulmuş, hepsi merkezi Fransa'da yer alan bir konfederasyona bağlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'ne oranla çok farklı bir organizasyonu vardır.

Schröder Sistemi

18. yüzyıl sonlarında, Fransız Masonluğu ile İngiliz Masonluğu'nu karşılaştırıp vardığı sonucu Almanya'da uygulamaya girişen **Ignaz Aurelius Fessle**r, 1800 yılında kendi adını taşıyan bir rit kurdu. Bu ritte "yüksek dereceler" olarak anılan olguyu uygun bulmamış ama simgesel derecelerin öğretim kapsamını da yetersiz bularak geliştirmişti.

Fessler'in çalışmalarından yararlanan **Friedrich Ludwig Schröder**, 1801 yılında bir başka sistem oluşturdu. Bunun en önemli özelliği, aslında Masonluğun yüksek derecelerinde yer alması öngörülen bazı öğelerin simgesel derecelere indirgenmesiydi.

Bu nedenle bir "rit" olarak anılmayan bu sistem 19. yüzyılda Orta Avrupa'da hayli tutuldu. Günümüzde de yer yer uygulanmaktadır.

MISIR EZOTERİZMİNİN ETKİSİ

Spekülatif Masonlukta 18. yüzyıl boyunca ve daha sonra oluşturulmuş ritlerden birçoğunun kapsamında Eski Mısır'daki ezoterik sistemlerin etkisi görülür. 19. yüzyıl başlarında bunlardan esinlenip, Antik Çağın gizemci ekollerinden de yararlanarak kurulmuş mason ritleri vardır.

Bunlardan biri, 1805 yılında İtalya'nın kuzeyinde kurulan ama asıl gelişimini Fransa'da sağlayan **Mizraim Riti***, diğeri ise 1814 yılında Fransa'da kurulan **Memfis Riti**'dir. Ortak özellikleri, geleneksel yapıcılık mesleği ve zanaatı ile pek ilgilenmeyip, Mısır Misterleri başta olmak üzere **Antik Misterler** ve **Kabala**'yı çok önemsemeleri, her ikisinin de 90 dolayında derecesi bulunmasıdır.

Fransa Büyük Doğusu, önceleri bu ritleri kendi çatısı altına almayı kabul etmedi. Bu nedenle de bu ritler, 19. yüzyılda Avrupa'dan çok Amerika'da ilgi gördü. 1876 yılında İngiltere'de bu iki ritin birleştirilmesi tasarlandı.

Bunun üzerine tam o sıralarda Anglosakson Masonluğu ile dehşetli bir çekişme içine girmiş olan Fransa Büyük Doğusu telaşa kapıldı. İngilizlerin bu vesileyle bu ritleri ele geçirmemesi için, önceki direnişinden cayıp birleştirmeyi kendi çatısı altında gerçekleştirmeyi denedi.

Bu deneyim başarısızlıkla sonuçlandı ama bu sayede her iki rit de kendisini Fransa Büyük Doğusu'na kabul ettirmiş, böylece Kıta Avrupası'na da yerleşip gelişme olanağını elde etmiş oldu.

Bu bağlamda verilmemiş olan özet bilgi şu: Fransa'da amansız bir çekişme içine girmiş olan bu iki ritten biri (Memfis Riti) kendisini Fransa Büyük Doğusu'na kabul ettirmeyi başarmıştı. Fakat bu başarının anahtarı kesinlikle masonik değil, açıkça politikti.

Birbirine pek benzeyen bu iki ritin birleşmesi, 1959 yılında Amerika'da sağlandı. Her iki ritte de tıpatıp aynı dereceler korundu; diğerinde karşılığı olmayanların çoğu kaldırıldı. 97 derecesi olan **Memfis-Mizraim Riti** oluşturuldu.

Yönetsel dereceler de kapmam içi sayılırsa günümüzde bu ritin toplam 99 derecesi var. Bunun ayrıntılı bir incelemesine erişmek de olanaklı. Şu adreste başlıyor: https://www.academia.edu/117500619/

Bundan sonra, ritin derecelerinin ayrıntı açıklamaları yer alıyor. Hatta bazı derecelerin ritüellerini görmek de olanaklı. Bunlardan en ilginç olanın başlığı ise "Masonlukta 34. Derece – İskandinavya Şövalyesi"; onun adresi de şöyle: https://www.academia.edu/118240517/

■ ■ ■

Günümüzde, bu ritte çalışmakta olan loca ve atölyelerin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ndedir. Ancak rit, başta Fransa olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde, Avustralya, Kanada ve bazı Güney Amerika ülkelerinde de hayli başarılı bir boyutta örgütlenmiş durumdadır. Örgütlerinin bazısı sadece erkek, bazısı sadece kadınlara özgüdür. Bunların yanı sıra hem erkek hem kadın üyelerden oluşan bir de **"Karma Memfis Mizraim Riti"** vardır ki, bu sonuncusunun özellikle Kıta Avrupası'nda diğerlerinden daha çok ilgi görmekte olduğu söylenebilir.

---

* Mizraim, Mısır'ı kurarak bu ülkeye adını vermiş olduğu söylenen efsanesel kişidir. Tevrat'ta Ham'ın oğlu yani Hz. Nuh'un torunu olduğu belirtilir.

İNGİLİZ MASONLUĞU SİSTEMİ *

18. yüzyılda Kıta Avrupası'nda birçok yüksek derece oluşup çeşitli ritler kurulurken, İngiltere'deki mason obediyansları bu eğilime karşı direndi; bunların Britanya'ya girmemesi için ellerinden geleni yaptılar. Yüksek derece kavramını da tepkiyle karşıladılar.

Bu nedenle, 18. yüzyılda özellikle İngiltere ve İskoçya'da Masonluğun yüksek derecelerinin uygulanabilmesi sınırlı bir düzeyde kaldı. Buna karşın, 19. yüzyıl öncesinde Britanya'da birtakım yüksek derecelerin oluşturulması önlenemedi. İngiliz ve İskoç kaynaklı bu derecelerin yanı sıra Fransız ve Alman kaynaklı ritler ile masonik sistemler de zaman içinde yer yer Britanya'ya sokuldu.

İskoçya'daki Eski Büyük Rit

Bu aslında bir mason riti değil, 46 dereceden oluşan bir derlemedir. Günümüzde İngiliz Masonluğu Sistemi'nde uygulanmakta olan derecelerden birçoğunun bu derlemeden kaynaklandığı söylenirse de tarihsel İngiliz-İskoç çekişmesi nedeniyle İngilizler bu görüşü benimsemeye pek yanaşmaz.

Bu sistemde çok önemsenen derecelerden biri **"Royal Arş"** *(Royal Arch)*, bir diğeri **"Tapınak Şövalyesi"** *(Knight Templar)* derecesidir. Amerika'da bunlar **"Kutsal Royal Arş Tapınak Şövalyesi Rahibi Riti"** adını taşıyan bir ritte aynı çatı altında toplanmıştır.

İngiliz Masonluğu Sistemi'nin Oluşumu

İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın kuruluşu sırasında ***"Masonluk, Royal Arş dahil olmak üzere üç dereceden oluşur."*** diye bir ilke benimsenmişti. Bundan sonra gerek İngiltere gerekse İskoçya'da yıllardan beri çalışması sürmekte olan diğer birçok derecenin ne olacağı bir sorun haline gelmişti. Buna İngilizlere özgü, "temel kuralın zedelenmemesi, formalitenin yerine getirilmesi ama gereksinmenin karşılanması" tarzında bir çözüm bulundu.

İngiltere Birleşik Büyük Locası, aslında simgesel derecelerden sonra gelen derecelerde çalışma yapılmasından rahatsız olmuyordu. Bu derecelerde çalışan atölyelerin, Fransa'da olduğu gibi kendi aralarında birleşerek otoriter örgütler ve egemen yönetici organlar oluşturmasından kaygı duyuyordu. Bu yüzden "yüksek" sıfatının kullanımından özenle sakınıyordu.

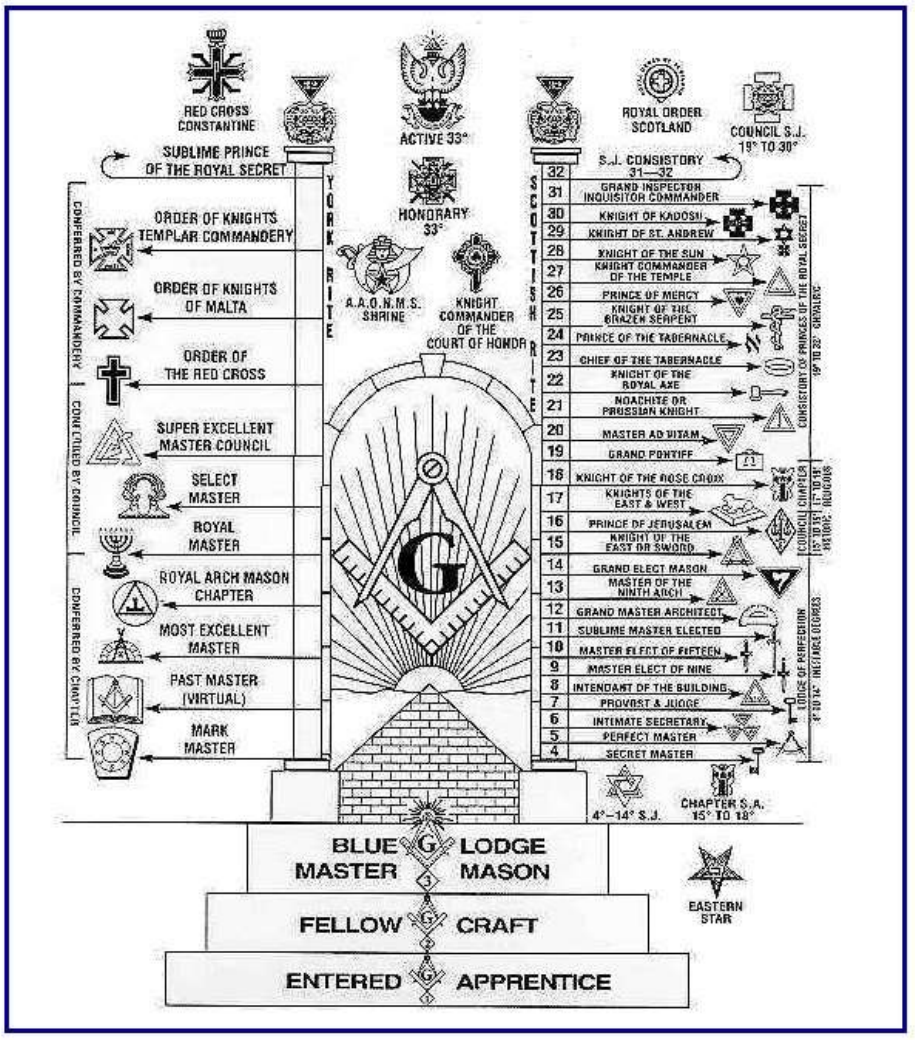
* Batı ülkelerinin masonik yazınında "İngiliz Masonluğu Sistemi" diye bir terim geçmez. Ancak İngiltere başta olmak üzere Anglosakson Masonluğu topluluğunda uygulanmakta olan bir masonik sistem vardır. Bu sistem, gerek ritüelik gerekse örgütsel bakımdan başlı başına bir "rit" olmanın bile ötesindedir. Kapsamındabirçok rit oluşturabilecek kadar çok derece vardır. Fakat İngiltere Birleşik Büyük Locası Masonlukta "rit" kavramına sıcak bakmadığı için, bu sisteme de "rit" sözcüğünü içeren bir ad verilmemiştir.

Dolayısıyla bu sistemdeki derecelere "ileri dereceler" *(advanced degrees)* dendi. Her birinin, ritlerde olduğu gibi birbirini izleyen bir aşamalar silsilesi halinde değil, birbirlerinden ayrı ayrı olmak üzere "üstat" derecesinin ayrıntılı uzantıları olduğu benimsendi.

İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın denetimi altında olmaları sağlanıp, herhangi bir *"yüksek derece otoritesi"*nin oluşumu engellendi.

Buraya keşke bu sistemi ve derecelerini gösteren bir çizelge eklenmiş olsaydı. O zaman sözü edilen bu sistem daha iyi anlaşılabilirdi.

Oldu olacak, bu eksikliği tamamlayalım.

Yukarıdaki şemada "Royal Arch", soldaki sütunda alttan 4. sırada görülüyor.

York Riti

İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1813 yılındaki kuruluşundan az sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nde pek eskiden kalma olduğu ileri sürülen bir rit ortaya çıktı. Bunun, "İskoçya'daki Eski Rit" adlı dereceler derlemesiyle ilgisi olduğu görülüyordu. Simgesel dereceler ile birlikte toplam yedi derecesi vardı. Buna "Eski York Riti" deniyordu. Amerikalılar, bu riti kendilerine uyarlayarak oluşturdukları yeni rite önce "Modern York Riti" adını verdi. Ünlü araştırmacı ansiklopedi yazarı Albert G. Mackey ise, buna **"Amerikan Riti"** adını taktı.

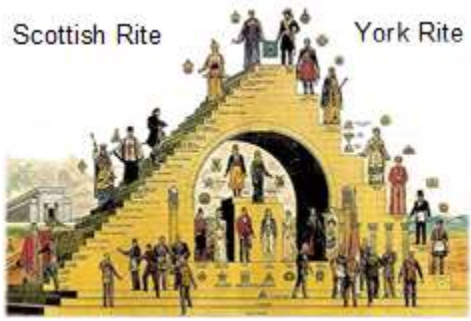
Öyle yapmış ama o isim tutulmamış.

Bu rit sonradan İngiliz Masonluğu Sistemi'ndeki ileri derecelerden bazılarını da uygulama kapsamına aldı. Bu amaçla, Royal Arş derecesinden sonra ikinci bir kol oluşturuldu; buna **Malta Şövalyesi** ve **Tapınak Şövalyesi** gibi ek dereceler yerleştirildi. Böylece, kapsamı bakımından bu ritin Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti ile eş değerliği sağlanmış oldu.

Bu eş değerlik çok önemliydi çünkü Amerika'da birçok kişi Masonluğa aslında bir "Shriner" (Şrayner) olabilmek için giriyordu. Shrinerler ise o tarihlerde üyeliğe alacakları kimselerin, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 32. derecesini almış bulunmasını zorunlu görüyordu. Amerikan Riti bu bakımdan yetersiz kalıyor, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti ile boy ölçüşemiyordu. Ancak ritin kapsamı genişletilip Tapınak Şövalyesi derecesine uzandırılınca, Shriner Örgütü'nün kuralı da "ya Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 32. derecesini ya da York Riti'nin sonuncu derecesini almış olmak" biçiminde değiştirilmişti. Günümüzde ise artık bu bağlamda "üstat" derecesi yeterli görülüyor.

Bu eş değerlik konusunun da pek ilginç bir çizimi var:

♎ ♎ ♎